

Specimen Academicum

*Loca quædam difficiliora Epi-
istolæ Pauli ad Galatas*

Exhibens,

Cujus

Partem Priorem,

Conf. Facult. Philos. Reg. Acad. Aboënsis,

publico examini modeste offerunt

JOHANNES BONSDORFF,

Philos. Mag.

Et

GUSTAVUS JOHANNES AGANDER,
Wiburgenses,

In Audit. Maj. die XXVII Novembr. A. MDCCXCIII.

Horis ante meridiem consuetis.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

Ut verum est & experientia comprobatum, Librorum Sacrorum interpreti, difficilem & arduam valde patere provinciam, ita quoque indefessis multorum laboribus compertum est, quot Sacra Hermeneutica secum tulerit egregios fructus, quot adversariorum infregerit in Divam Religionem conatus, quotque feliciter submoverit veritati undique, per negligentiam maxime, obducta velamina; etenim "*omnis certa veritatis Divinæ & scientia, & defensio, e sacrarum literarum intelligentia & accurata interpretatione ducitur: & cum interpretandarum literarum sacrarum studio, & lapsa & restituta est Religionis Christianæ puritas*" (α). Hinc, ab eo imprimis tempore, quo ingenium humanum, a gravi totius fere orbis casu, sese attollere vidimus, non defuere viri egregie cordati & omni eruditionis fama maxime inclyti, qui, sacris literis interpretandis occupati, meliorem indies &

A

orna-

(α) ERNESTI Instit. Interpr. N. T. p. 3,

ornatiorem hanc, quam Sacra Philologia jam conspiciendam præbet, formam eidem induxerunt: ita ut prope ad culmen suum evecta jam videatur nobilissima hæc scientia. Ea tamen huic, cum ceteris scientiis, communis esse videtur fors ac conditio, ut quo magis fuerit exulta, eo clarius defectus ejus animadvertantur; in quibus, omni qua par est cura, supplendis, unius hominis non suppetit diligentia, nec summum veritatis culmen unius ævi adsequitur sagacitas. Plurima igitur interpretem offendant necesse est loca, quæ, propter difficultatem, quam Scriptorum Sacrorum ὕψος, doctrinæ saluberrimæ novitas & excellentia, Historiæ & lingvæ ipsius ignorantia creaverat, remoram haud exiguam faceffunt. Ubi vero ambiguæ & obscuræ ejusmodi sese nobis obtulerint dictiones, non tamen mox de vero earundem sensu desperandum, sed, justo instituto examine, ad probabilitatem saltim, qua fieri potest diligentia, adspirandum esse, omnes judicabunt æqui harum rerum arbitri. Quemadmodum vero in multis, non ad certitudinem quandam perfectam, sed probabilem tantummodo ejus speciem pertingere datur, ita haud exigua est pars interpretationis, quæ difficilis adeo est & tam crassis involuta tenebris, ut vix unquam possit inde erui & vindicari. Qua in hermeneutica caligine, si ignorantiam suam ingenue fatendi judiciumque omne suspendendi locus non conceditur, eo tamen est enitendum, quo potior probabilitatis species facem videamus.

videatur præferre. Neceſſaria hacce adhibita cautio-
ne, Epistolam ad Galatas percurrentibus nobis, obve-
nere loca propter difficultatem suam maxime notabi-
lia, quæ, dissertatione hac, vel leviter illustrare in
animum induximus: blanda illa spe erecti, fore ut, si
non omnia, propter virium tenuitatem, rite nobis perse-
qui licuerit, juveniles tamen conatus leniori perstringant
Lectores censura.

CAP. I: v. 4.

- - - ὅπως ἐξέλῃται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεσῶτος αἰῶνος
πονηροῦ.

In ipso quasi limine Epistolæ, mori suo & animi
sinceritati obtemperans Apostolus, Galatiæ ecclesiis,
favorem Dei Patris & Domini Jesu Christi, qui semet
nostrorum peccatorum loco tradidit, apprecatur; mox-
que consilium mortis Christi his verbis adumbrat:
ὅπως ἐξέλῃται ἡμᾶς κ. τ. λ. in quibus vero interpretan-
dis, alii aliam ingressi sunt viam, *aliis* quippe αἰῶνα
ἐνεσῶτα, ex collato Hebræorum הוֹי הַזֶּה, tempora
Veteris Testamenti &, cui finem Christus inferret,
Oeconomiam Mosaicam, *aliis*, calamitates adventum
Christi ultimum prægressuras &, ex opinione tunc
temporis prævalente, mox affuturas, *aliis* denique,
mundum vita & moribus corruptum, explicantibus.
Longum esset & a scopo nostro alienum, argumenta,
quibus sententiam quisque suam probare fuit adnissus,

repetere; sufficiat, quæ huic loco maxime idonea videatur, contra vero, quæ ceteris adhæreant difficultates, breviter indicasse. Concedatur quidem oportet SCHOETTGENIO & qui hujus favent partibus, formulas: *αἰὼν ὁὗτος, ὁ νῦν, ἐνεσῶς*, quibus respondet Hebræorum *עֵלָם הַזֶּה*, ad usum Scriptorum Judaicorum, de Oeconomia Mosaica posse intelligi; attamen, universo contextu, qui sermonem non ad Judæos restringi aperte docet, reclamante, hanc *τὸ αἰῶνος ἐνεσῶτος* notionem heic retinere non licet. Neque accuratius hic locus expeditur hypothesi (α), qua improbitatem & calamitates, circa instaurationem Messiani regni mox affuturas, intelligendas esse docetur; etenim ad usum loquendi Paulinum, vox *ἐνεσῶς* constanter de præsentī adhibetur tempore; atque consilium Apostoli omnino eo spectat, ut Galatas, vi redemptionis, ad vitam honeste transigendam, & a sui ævi sceleribus avocandam, cohortetur. Magis igitur idoneam &, ut nobis quidem videtur, omni probabilitate jamjam munitam tuentur sententiam, qui per *τὸν ἐνεσῶτα αἰῶνα*, mundum hunc (β) moribus depravatū, inprimis vero illud tempus, quo hæc scripserat

rat

(α) Cui Celeb. KOPPE in I. Ed. N. T. adstipulatur; nam in altera Editione, quæ nuper prodiit, a priorē sua sententia discedit.

(β) Mundi notionem vocabulo: *αἰὼν* sæpe inesse pluribus exemplis probavit Cel. KOPPE in Ed. II. Excurs. I.

rat Apostolus, intelligi volunt; quem sensum & verba ipsa & contextus postulare videntur. Recedunt ab hac tamen interpretatione nonnihil, qui *vel* omnem naturæ humanæ depravationem heic tangi putant (quamquam certum sit, Christi beneficia ad universum hominum statum omnino extendi) (γ), *vel*, præeunte III. MICHAELIS (δ), sensu generalissimo universam hujus vitæ miseriam, non modo vitiis moralibus verum variis quoque dolorum generibus auctam & cum altera vita commutandam, depingi judicant. Quo pacto mors Christi consideranda hoc loco esset, quatenus non solummodo ad vitæ sanctimoniam & mentis tranquillitatem duceret, verum etiam immortalitatem nobis panderet. Utrumque sane sublime erat expiationis hujus sanctissimæ consilium; posterius tamen verbis Paulinis indigitari, vix dabitur, nisi vim iisdem inferre volueris. Quo autem sensu αὐτῶν hoc loco dicatur παύρος, Patres, quibus album adjicere calculum non dubitamus, egregie docuerunt: "Christus dedit se in mortem pro nobis peccatoribus, ut liberaret nos ἐκ τῶν πολλῶν πταισμάτων καὶ τῆς διεσθαιμένου ζωῆς (THEOPHYLACTUS) sive quod eodem fere recidit, ex turba scelestissimorum hominum nunc viventium; quæ explicatio constanti quoque Apostolorum doctrinæ in aliis Epistolarum locis convenit, ubi

(γ) VOLFIUS in Curis Philol.

(δ) In notis suis ad hunc locum,

Christum morte sua homines ex mala vita & moribus sui sæculi vitiosis liberasse affirmant (cfr. 1 Petr. I: 18.). Palmarium tamen pro eadem hac explicatione argumentum ex ipso loci contextu est desumendum. Verba enim proxime antecedentia: *δόντος ἑαυτον ὑπερ* - - - *ἡμῶν*, apertissime indicant, ea quæ mox sequuntur: - - - *αιωνος πονηρος*, non aliter esse intelligenda, quam de consortio & commercio improborum vitæque genere flagitiolissimo, quo demersus tunc jacebat orbis Gentilis atque Judæus universus. Optime igitur HAMMONDUS in Paraphrasi locum hunc ita expressit: "*Cujus mortis (Christi) pro nobis finis est, emendatio morum nostrorum, ut & liberatio nostri a pravis consuetudinibus hominum hujus sæculi, seu sint illi idololatræ Ethnicæ, seu simulatores pietatis Judæi.*"

V. 7.

- - - ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινὲς εἰσιν οἱ ταρασσόντες
κ. τ. λ.

Primarium Apostoli in hac perscribenda Epistola scopum fuisse, ut ab erroribus, qui velociter irrepferant, Galatas avocaret, nemini dubium esse potest. Quare sibi temperare nequit, quin mox in affectum erumpat, inopinatum quippe Galatarum a vera Evangelii doctrina discessum mirabundus, & e quo eum fonte derivaret subdubitans. Causam vero tantæ eorum inconstantiae, in Judaizantium contra ipsius doctri-

doctrinam studio, quærendam esse, clare, ut nobis videatur his significat verbis: ὁ οὐκ ἐστὶν ἄλλο εἰ μὴ κ. τ. λ. Plurimi interpretum, quos nobis inspicere licuit, voculam: ὁ ad εὐαγγέλιον referentes, ita explicare videntur, quasi Paulus voluisset: "nullum aliud dari Evangelium (sc. verum) quam illud, quod Ipse Galatis ante aliquot annos suppeditaverat": parum aut nihil cogitantes, το: ἕτερον & το: εὐαγγέλιον invicem arcte jungi, & pronomine ὁ illuc relato, sensum maxime impeditum imo absonum plane emergere, quasi Pauli & pseudo-Apostolorum doctrina ejusdem indolis esset. Ἐτερον enim εὐαγγέλιον, prout ipse contextus docet, perversam illam Judaizantium doctrinam significat; unde sensus loci ita esset constituendus: "miror, quod tam cito declinastis ab eo, qui vocavit vos ad gratiam per Christum oblatam, ad aliam i. e. falsam & perversam de Christo doctrinam, quæ non est alia h. e. alius generis & indolis ac illa, quam vobis jamjam proposui"; quæ quam male cohæreant, nemo non intelligit. Accurarius igitur locum nostrum perpendisse videntur (α), qui, missa vulgari illa explicatione, το: ὁ ad integram sententiam v. 6. ab Apostolo propositam retulerunt, ὁ δὲ hanc ita explicando: "quod (sc. το: transferri ad aliam de Christo doctrinam) non est aliunde s. aliter fieri non potuit, nisi quod sint quidam &c." Frustra afferunt sententiæ hujus

(α) GROTIUS, LOCKE alique nonnulli.

hujus adversarii (β), eam & lingvæ genio & ipsi contextui repugnare; cum contra jure statui possit, nihil in hac explicatione esse, quod in lingvam aut contextum impingat, quin potius omnia cum iisdem apprimè convenire. Namque pronomen relativum, quale est vocula *ὅ*, apud Scriptores Græcos non minus quam in aliis lingvis, sæpiissime ad integram sententiam antecedentem referri, nemo inficias ibit; quo tamen respectu errasse certe existimandus est *ἩΙΤΒΥ* (γ). Ad *ἄλλο* vero quod attinet, commode heic explicari potest per *ἄλλως*, vel si mavis, *ἄλλοθεν*, quandoquidem adjectiva neutra, adverbiorum vices sæpiissime sustinent. Et *μη*, quod per *ἄλλα* explicatum volunt interpretes plerique, vulgari suo sensu propius ad lingvæ rationes accedere, affirmare non dubitamus, idque eo majori jure, quo certius sit, usum loquendi Græcorum, qui ad Latinos etjam transiit, postulare, ut post *ἄλλο* adverbio negativo junctum, sequa-

(β) Commentator Versionis Theot. Op. Angl. ita: LOCKENS erklärang ist wider die eigenschaft der sprache, der sie von Grotio entlehnet hat, wie Locken hierinnen Clericus, HOMBERG und andere nachgegangen sind.

(γ) Placet apponere ejus verba, qualia legenda exstant in Theot. Verf. Op. Angl.: diese worte können nicht bedeuten, "welches sonst keinem dinge zuzuschreiben ist" wie jemand meynet. Den vor dem fyrworte *ὅ* geht nichts vorher worauf es sich beziehen könnte, als *ἐπερον, ἐναγγελιον*.

quatur εἰ μὴ aut ἢ (δ). Præterea notio τῆς εἰ μὴ, qua per ἀλλὰ explicatur, valde est dubia, & loca (ε), ad quæ recipiunt se sententiæ hujus patroni, ejus sunt indolis, ut ex iis nihil in hac causa possit definiri: adeo ut consultum omnino sit vulgarem τῆς εἰ μὴ, quam Patres etiam plerique retinere, notionem præferre. Lingvæ igitur rationes non solum permittunt, verum etiam commendant Grotianam illam hujus loci explanationem; eandem quoque contextui optime convenire, quivis perspiciet; consilium enim Apostoli, ut ex ipsis verbis & orationis serie videre est, sine dubio fuit, Galatis indicare, causam perversi hujus eorum ab Ipsi doctrina deflexus, aliunde non esse arcessendam, quam ex Judaizantium in ritus Mosaicos fervidissimo studio. His inducti argumentis, locum hunc omnem in latinum sermonem ita convertendum esse existimamus: "Miror, quod tam cito declinastis ab eo (Deo nimirum), qui vocavit vos ad gratiam per Christum oblatam, ad aliam de Christo doctrinam; quod tamen aliter fieri non potuit, nisi quod sint quidam, qui vos seducendo, Evangelium Christi pervertere volunt."

B

V. 19.

(δ) Exempla collegit VIGERUS de Idiotism., Lingvæ Gr. p. 144. seqq.

(ε) Matth. XII: 4, Luc. IV: 27. cfr. WOLFFIUM in Chr. Philol.

ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου.

Hierosolymis, cum Paulus, Petrum visitandi gratia, versaretur, nullum præterea Apostolorum nisi Jacobum τοῦ ἀδελφῶν τοῦ κυρίου se vidisse multo minus consuluisset, perhibet (v. 19.); quem vero hoc in loco respiciat, Jacobum minorem illum, domini Consobrinum, an alium propiori necessitudinis vinculo cum Servatore conjunctum, de eo quidem magnopere ambigunt interpretes (α). Posteriores qui amplexi sunt sententiam, nec ipsi de ratione necessitudinis inter se conveniunt, sed varias sibi fingunt hypotheses, quarum antiquissima est, Jacobum huncce, quem, propter insignem in Ecclesia Hierosolymitana auctoritatem, cognomine δικαῖος fuisse ornatum, omnes concedunt, Josephi ex priori quadam conjugē filium fuisse; verum enimvero, Scriptoribus Sacris de tali conjugio plane tacentibus, immo contrarium diserte affirmantibus, ex Patrum quorundam Scriptis (β), opinio hæc-

(α) De Jacobo Zebedæi filio esse sermonem, sententia est, utpote temporum rationibus contraria, jam diu explosa.

(β) Est hæc ab ORIGENE (cujus sententiæ suffragantur EPIPHANIUS & HILARIUS) derivata opinio, quam ex libris Apochryphis deductam esse, negare non sustinet ipse ORIGENES, qui ad Matth. XIII: 55. monet, tales narratio-

hæcce non satis commodè adstruitur, imprimis, cum ex antiquitate adsint testimonia fide dignissima. Jacobum *Ἰακώβ* ab illo Alphæi filio non fuisse diversum (γ). Veritatis quidem speciem quandam præ se ferre videtur conjectura eorum, qui Josephum ex Maria, post natum Christum, liberos suscepisse ponunt (δ).

B 2

fed

nes in Evangelio juxta Petrum exstare. HIERONYMUS ad Matth. XII: apertius idem confirmat: *Quidam, fratres Domini, de alia uxore Joseph, filios suspicantur, sequentes deliramenta Apocryphorum, & quandam Escham mulierculam confingentes.* Unde patet, jam HIERONYMI ævo explosam fuisse hanc conjecturam, inde sine dubio natam, quod fratres quosdam in Historia commemorari viderent, nec attenderint, fratrum nomine consobrinos quoque salutari.

(γ) HIERONYMUS in Catal. Script. Eccles. sic tradit: *Jacobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Justus, ut nonnulli existimant, Joseph ex alia uxore, ut autem mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini, cujus Johannes in libro suo (Cap. XIX. 25.) meminit, filius, post passionem Domini, ab Apostolis Hierosolymorum Episcopus ordinatus, unam tantum scripsit Epistolam, quæ de septem Catholicis est.* Cum quo consentit SOPHRONIUS. --- ISIDORUS HISPAL. de vita & obitu Sanctorum (C. LXVIII.) ita habet: *Jacobus Alphæi, Episcopus Hierosolymorum primus, sororis matris Domini filius, unde & frater Domini vocatur.*

(δ) Cui sententiæ favent HERDER, POTT cet. Certè argumentum eidem opponi solitum, e virginitate Mariæ æterna desumptum, infirmum atque debile admodum esse, quisque videt.

sed si vel maxime hoc daretur, quod ex Marc. III: 21. 31-35. Joh. VII: 5. haud incommode infertur, ex iis tamen quendam Jacobi nomine fuisse insignitum, non est nisi possibile, nec ulla probabilitate munitum. Judæorum certe Matth. XIII: 56. allatum testimonium, quod tantopere urgent, nihili omnino faciendum, quandoquidem ex analogia Evangelistarum patet, Judæos eundem errasse errorem, ut sc. Consobrinos Christi pro fratribus ejus habuerint. Neque animo concipere facile possumus, fuisse Evangelistas in genealogia Salvatoris pertexenda adeo negligentes, ut, si quis ex fratribus ejus tanta Hierosolymis gavisus fuisset auctoritate, ut presbyterium cum honore Apostolico ibi obtinuerit, mentionem illius plane prætermitterent. --- Ab omni verisimilitudine abhorret sententia THEOPHYLACTI, qua statuit, Josephum jure Leviratus, ex Maria, Alphæi denati uxore, hos filios, Jacobum, Judam, Simonem suscepisse. Quomodo enim hi ipsi tunc adeo expresse appellarentur Alphæi filii, Matth. X: 3. Marc. III: 18. Luc. VI: 15? --- Sed non est quod his conjecturis & hypothesibus repetendis diutius immoremur. Satiùs erit, vulgatissimam sententiam, quia veritati videtur proxima, proponere, Jacobum scilicet Apostolum, Alphæi filium, hoc loco esse intelligendum. Is enim, de quo heic quæritur, diserte ad numerum *Apostolorum* refertur, ex quibus nonnisi duo fuere, Jacobi nomine insigniti, unus sc. *Zebedæi* filius, alter *Alphæi*. *Illum* autem heic intelligi

ligi non posse, jam supra observavimus; *hic* igitur, sc. filius Alphæi intelligatur necesse est (ε). Eundem vero, propter necessitudinem, quæ ipsi cum Salvatore erat (ζ), ex Hebræa consuetudine (η), ἀδελφὸν κυρίου vocari patet, cum ex pluribus S. S. locis inter se collatis (θ), tum ex testimonio antiquorum plerorumque interpretum, e quibus THEODORETUM præcipue

B 3

lau-

(ε) Perspectum quidem nobis est, titulum *Apostoli* generalius sæpissime accipi. Hic autem sermonem Paulo esse de duodecim illis Apostolis primariis, καὶ ἐξοχῶν ita dictis, tum ex ipso loci contextu patere videtur, tum ex collatione cum Cap. II: 9. ubi idem hic Jacobus, Petrus & Johannes, vocantur οἱ δοκῶντες κύριοι, quo quidem honorifico titulo alium quendam Jacobum, extra τῶν δωδεκά numerum, insigniri potuisse, parum credibile est.

(ζ) Natus quippe ille erat ex Maria, sorore matris Jesu & sponsa Clopæ (vid. Marc. XV: 40. coll. Joh. XIX: 25.) quem eundem esse cum Alphæo, indicio est ipsa nominis origo, cfr. LIGHTFOOT. opp. Tom. II. p. 59. Quod autem Cels. POTT in Proleg. ad Epistolam Jacobi conjicit, Alphæum & Clopam homines fuisse diversos, duasque sorores habuisse in matrimonio, ex quo uterque Jacobum quendam progenuerit, merus esse videtur ingenii lusus.

(η) Solent quippe Hebræi cognatos quosvis nomine πν significare; qua etiam ex ratione Lothus filius fratris Abrahami, frater ejus vocatur Genes. XIII: 8. Eodem modo Laban, consobrinus Jacobi, frater ejus audit, Genes. XXIX. 15.

(θ) Matth. XXVII: 56. Marc. VI: 3. Joh. XIX: 25, &c,

laudasse juvabit, qui ad locum huncce habet: ἀδελφός
 τὸ κυρίῳ ἐκάλειτο μέν, οὐκ ἦν δὲ φύσει. οὐτε μὲν, ὡς τινες
 ὑπελιφάσι, τὸ ἰωσήφ υἱὸς ἐτυγχάνεν ὧν, ἐκ προτέρων γα-
 μῶν γενομένος, ἀλλὰ τὸ κλωπὰ μέν ἦν υἱός, τὸ δὲ κυρίῳ
 ἀνεψίος· μήτερα γὰρ εἶχε τὴν ἀδελφὴν τῆς τὸ κυρίῳ μη-
 τέρος (1).

Cap. II: v. 1.

ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς ἱερου-
 λυμὰ.

Ad locum, in quo illustrando optimi defudarunt
 interpretes, pro nostro discendi ordine jam accedi-
 mus, non quidem eo consilio, quasi controversias e-
 ruditorum dirimere, in nostra esset facultate; sed ut
 sententiam, quæ nobis maxime probabilis sit visa,
 quia

-
- (1) Testis quoque prodeat ex Seculo II:do CLEMENS ALEX-
 ANDR., frustra a GROTIO in alienam sententiam allatus,
 quandoquidem expressis verbis in libr. ὑποτυπώσεων ap.
 EUSEBIUM Hist. Eccles. L. II. Jacobum nostrum & LXX. di-
 scipulis distinguit & τῶν δώδεκα numero habet: Ἰακώβῳ
 τῷ δικαίῳ καὶ ἰωάννῃ καὶ πέτρῳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν παρε-
 δωκε τὴν γῶσιν ὁ κύριος. οὗτοι τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις πα-
 ρεδόκων. οἱ δὲ λοιποὶ ἀπόστολοι τοῖς ἐβδμήκοντα. Ex Sec.
 III. IV. cet. HIPPOLYTUS, HIERONYMUS, AUGUSTINUS,
 ISIDORUS HISPAL., SOPHRONIUS, CHRYSOSTOMUS cet. i-
 dem testantur. — Quod vero ad testimonia CYRILLI A-
 LEX., HEGESIPPI cet. attinet, nihil aliud efficiunt, quam

quia sicco plane pede hunc præterire locum non licuit, paucis indigitemus. Certitudinem vero, in difficillima hac annos definiendi ratione, obtineri vix posse, mirum videbitur nemini, qui defectus Chronologiæ Sacræ, adhærentes secum reputaverit. Hinc nempe factum est, ut in computatione των δεκαετησιων ετων constituenda, incerti vagentur interpretes, hæreantque, utrum a proximo Pauli ex Hierosolymis discessu, an ab anno conversionis ejusdem (α), sit arcescenda (β). Priorem illam computandi rationem, etsi suo suffultam esse quodam fundamento haud negandum; tamen ex voce *επειτα*, e cujus cum superioribus nexu hunc emanare sensum contendunt, eam adlerere, est quod tantisper ambigemus; etenim contextum si adeo presse sequeremur, facilius & lingvæ genio

Jacobum, fratrem Domini, cognomine *Justi* appellatum fuisse & martyrium subisse. ORIGENIS, EUSEBII, CLEMENTI, CONSTIT., EPIPHANII & HILARII auctoritatem, utpote vagam maximeque fluctuantem, enatam quippe ex variis incertis narrationibus & conjecturis, non posse Apostolicos Scriptores ipsos infirmare, dudum probarunt MOLDENH. CALOVIVS, cet.

- (α) De tempore conversionis Pauli, multe exstant eruditorum sententiæ; plerique tamen, Paulum anno Tiberii XXII. sacris Christianis initiatum fuisse constituunt.
- (β) LUDOV. CAPELLUS tamen, nescio quibus inductus argumentis, computationem hanc a morte Salvatoris instituendam esse docet Spicil. Hist. Apost. p. 53.

genio convenientius esse videretur, δεκατεσσαρα ετη ab Apostoli ex Syria & Cilicia discessu (Cap. I: v. 21.) repetere; quod tamen temporum rationes nullo modo permittunt. Neque cum Historia conciliari facile potest, Apostolum XIV. annorum intervallo non fuisse Hierosolymis (γ); cum Lucas in Actis (Cap. XI. 30.) mentionem faciat itineris, Hierosolymam versus, eleemosynas deferendi gratia, a Paulo suscepti (δ), quod, ex communi interpretum calculo, inter duo, quorum in hac Epistola fit mentio, itinera sine dubio erit interferendum; quantum enim in re obscura assequi licet, videtur hoc ipso commate intelligi iter, cujus memoriam prodit auctor Historiæ Apostolicæ (Cap. XV: 0) (ε). Alteram igitur computandi rationem, etsi certis indubiisque argumentis non stabilitam,

(γ) Id nempe urgent sententiæ hujus patroni; ita enim ROSENK. ad hunc locum: *Deinde interjectis fere XIV. annis i. e. quum XIV. annis non fuisset Hierosolymis, iterum illuc profectus sum.*

(δ) Illius itineris mentio, quandoquidem ad præsentem materiam nullum haberet momentum, h. l. prætermissa esse videtur.

(ε) Opinionem Cel. HOFFMANNI (in not. ad PRITZI introd. N. T. p. 259.) qua iter Hierosolymitanum Act. XVIII: 22. obvium, hoc loco intelligi suspicatur, utpote nullo idoneo nixam fundamento, improbare nos haud dubitamus.

tam præferre tamen non dubitamus (ζ); optimo jure contententes, eam nihil quod Historiæ repugnet involvere, & præterea probabile admodum esse, Paulum rerum suarum ac vitæ Historiam ex epocha conversionis suæ repetiisse (η).

V. 4. 5.

διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες - - -
οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν ἔξαμεν τῇ ὑποταγῇ - -

Titum, Apostolo non refragante, διὰ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους circumcissum fuisse, conjectura est, recentiori inprimis ævo multis probata (α), quæ tamen justum sub examen si revocetur, vix ultimam sustinebit limam; etenim το: οἷς οὐδε, e cujus lectionis authentica & genuina indole omnis pendet hujus loci controversia, e textu esse excludendum, auctoritate Codicis Claromontani & Patrum quorundam, frustra adseritur (β), inprimis, cum Codices pure Græci, qui-
C bus

(ζ) Audax nimis est conjectura GROTH & CAPELLI, qua, contra omnium Codicum fidem & auctoritatem, pro δεκατεσσαρων, legendum esse: τεσσαρων, contendunt.

(η) Eandem computationem, quoad τρεῖς ετη (Cap. I: 18.) præoptamus.

(α) Cfr. SEMLERUS, MILLIUS, VETSTENIUS &c.

(β) Parva aut nulla potius est auctoritas Cod. Clarom., quippe qui ex Latina interpolatus est versione, quam ite-

bus palmam omnes concedunt, vulgo receptam tue-
antur lectionem. Accedit, conjecturam allatam non
tantum crisi repugnare saniori, verum etiam pruden-
tiæ, quam in omni re Christiana adhibuit Apostolus;
si enim Titum hoc tempore circumcidi passus fuisset,
servituti Legum Mosaicarum, quarum tamen vim in-
fringere sollicitus semper erat, se utique submisisset.
Alia certe ratio fuit Timothei, utpote ex matre Ju-
dæa nati, e cujus circumcisione nihil detrimen-
ti, quin potius lucrum capere debuit res Christia-
na (γ); ita enim se semper gerere voluit Apostolus,
ὡς ἰσραηλῆς κερδισθῆναι 1 Cor. IX: 20. Præterea confi-
lium Hierosolymitanum (Act. XV.) decreverat, ju-
gum Legum Mosaicarum, discipulorum cervicibus
non esse imponendum, unde Paulum *τοῖς ψευδαδελ-
φοῖς* heic cessisse, non est probabile. Nulla insuper
ratione explicari posset, cur vehementer adeo Aposto-
lus increpasset Petrum (v. 11-14) & Galatas (Cap.
III. i. V: 2.), si tam levem ac indulgentem *τοῖς παρεισ-
τατοῖς ψευδαδελφοῖς* se exhibuisset. In particula *δε*
non

rum mirum in modum depravatam fuisse tempore HIE-
RONYMI, indubia antiquitatis testimonia loquuntur. Ex
eodem fonte nata quoque est lectio, quæ apud IRENÆUM
& HILARIUM deprehenditur. TERTULLIANI testimonium
quod attinet, sine dubio ex nimio contra MARCIONEM di-
sputandi fervore originem duxit.

(γ) Arroganter admodum BATTIERIUS pro Tito h. l. substi-
tuere vult Timotheum,

non est hærendum, ut vulgariorem ejus significatum heic retineas; sæpe enim est *explanativa*, ea quæ antea proposita fuerunt ulterius exponens, & per Lat. *scilicet* explicanda; ex qua notione neglecta factum etjam videtur, ut alii *ανακολουστον* quid in hoc loco temere quæsierint, alii *το: οἷς οὐδε* inconsulte voluerint expunctum (δ).

V. 20.

Χριστῷ συνεσθῆναι.

Liberationem a Legum Mosaicarum imperio, similitudine non modo mortui cujusvis, verum imprimis Christi, pluribus in locis Apostolus sistit adumbrandam. Cum vero similitudo ista nonnihil sit abstracta & a more loquendi nostro aliena, in eam induti sunt multi opinionem, ut sub loquendi formulis: *Χριστῷ συνεσθῆναι* e. s. p. participationem mortis Christi & sympathicam quandam ejus communionem significari judicarent. Quamquam vero non negemus, naturam mortis Christi vicariæ id secum ferre, ut fideles omnes ad salutiferam ejus imputationem ducat; attamen, quin eam heic spectari putemus, analogia stili Paulini quam maxime obstat. Tales enim *ρησεις*,
qua-

(δ) Neque tamen *το: δε* ad *αυτοβην* v. 2. referatur, ut nonnulli (*Moldenb. Rosenm.*) præferunt; arcte enim cum iis, quæ v. 3. dixerat Apostolus, cohæret,

qualis hoc loco occurrit, semper apud Paulum similitudinem] quandam & comparisonem involvunt (α), quomodo Apostolus ipse verba sua sæpius explicat e. c. Rom. VI: 4. ΣΥΝΕΤΑΦΗΜΕΝ - - - ἵνα ὥσπερ ἠγερέθη Χρῖστος ἐκ νεκρῶν - - - οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν, qui locus universus cum hoc nostro conferatur. Unde etiam patet, comparisonis ideam optime exprimi hac circumlocutione: ὥσπερ Χρῖστος ἐξαιρώθῃ, οὕτως καὶ ἐγὼ ἐξαιρωμαὶ ἀπὸ τοῦ νόμου (i q. νόμῳ ἀπεθανὼν v. 19.) sensumque esse: "quemadmodum Christus cruci adfixus & morti traditus erat, ita quoque ego Legi Mosaicæ mortuus sum" i. e. ab ea sum liberatus. Vindicias hujus explicationis præbebunt loca parallela Eph. II: 5. coll. Col. II: 13. II Tim. I: 8. II Cor. VII: 3. Hebr. XI: 25. Rom. VI. ad quem ultimum locum acute, ut solet, disputat Κορρε.

-
- (α) Et si ea præpositionis συν sæpe est vis, ut causam adjuatricem, cujus ope aliquid factum sit, exprimat, quo pacto sensus locutionis: Χρῖστῳ συνεξαιρώμαι, esset: "Christi beneficio, a Lege Mosaica sum liberatus"; ille tamen præpositionis illius valor & a constructione & a serie orationis h. l. abhorret.
-